A 3-106

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

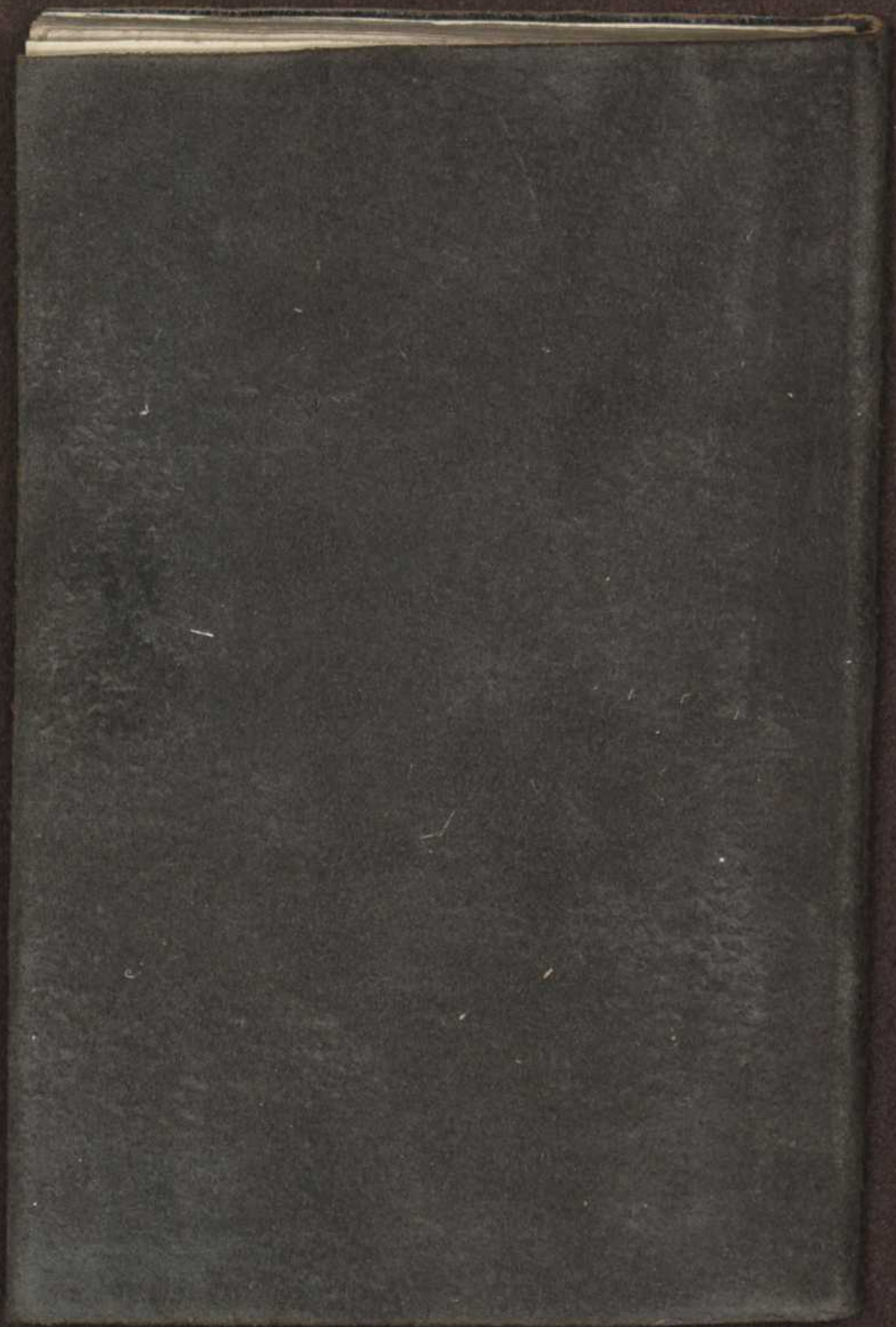

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

En Christelig Vnderuisning aff den hellige Scrifft / om huad en Christen skal holde / om Affgudiske Billeder oc Stytter vdi Kirckerne.

Screffuen
aff
D: Jens Skielderup / Superintendent offuer Bergen stigt vdi Norge.

1550

Prentet i Kiøbenhaffn / aff Matz Vingaard.
1572.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Erlig/ Velbyr-
dig / Vits och Gudfryctig
Mand oc streng Ridder/ Her Jør-
gen Lycke til Offuergaard / Danmarckis
Rigis Raad/ &c. Naade oc Fred aff
Gud Fader/ oc vor HERRE
Jesu Christo.

AJere fröme gun-
stige Herre oc synder-
lige gode ven/ ieg tui-
ler icke at Eders strēg-
hed dragis io vel til
minde/ at fire Aar forleden siden/ den
tid Koñg: Mat: haffde Eder/ met
Erlige oc velbyrdige Biørn Ander-
sen til Stenolt/ oc Erlige oc velbyr-
dige Christoffer Valckendorp til
Glorup: sine fuldmectige indsticket

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

hid til Norgis Rige/ at beſee oc for-
fare Landſens leylighed/ Oc at ſkic-
ke alle ting til rette vdi alle Statter
ſaa megit ſom paa den tid ſke kunde
effter leyligheden / lige ſom hans
Kong: Nåd: haffde ſelff perſonlige
tilſtede værit/ Da befunde i at her
vaar end da vdi Kirckerne offuer-
maade mange aff de Affguders bil-
leder/ ſom vaare indførde vdi den
Chriſtne Kircke/ ſynderlige i Paffue-
dommit/ aff Dieffuelen oc Menni-
ſkens Blindhed/ ſom ere intet andet
end nogle Leffninger aff det gamle
Affguderies Redſkab/ fattige vlær-
de oc ſimpel Folck til forargelſe/ Oc
her effter kunde de bliffue vore effter-
kommere til Forargelſe oc Aarſage
til Affguderj: Oc der i nu ſaae ſaa-
dan værſtyggelighed / ſaa vel her
vdi Bergen oc Bergens ſtifft ſom

anden-

andensteds her i Riget/ da behagede det eder ilde/ oc i lastedet at ieg haffde det saa lenge lidt. Effterdi det vaar imod Gud oc hans hellige Ord. Oc mente der hoss (kunde ske) at ieg skulde icke haffue den mening om saadanne Billedestytter som mig burde/Eller oc at ieg vaar mindre flittig i den part aff mit Embede / end som ieg skulde / Men ieg vndskyllede mig paa den tid huorledis ieg kunde.

Oc effterdi ieg viste at saadanne Affguders Billeder vaare imod Gud/oc forbødne i dē hellige scrifft/ vaar ieg megit glad at i vilde ansee Guds ære oc Menniskens Salighed. Oc ieg antuordede eder min bekiendelse scrifftеligen der om paa samme tid/ huor met i nøyedes vel/ Oc ieg loffuede der hoss at ieg vilde

met tid oc lempe giøre/ det yderste mig mueligt kunde være/ at saadan Værstyggelighed kunde bort komme aff HERRENS hus/ huilcket ieg oc haffuer begynt.

Oc effterdi ieg fornemmer/ at mange Menniske haffue icke end nu saa befattet HERRens Ord/ at de vide fuldkommelige huad de skulle mene om saadanne Affguders billeder/ Oc kand ske at nogle som skulle end lære andre/ haffue icke nocksommelige actet/ huorledis den helligeScrifft lyder om saadanne Affguders Billeder. Der faare paa det at de som kunde end nu findis/ enten iblant Presterne eller Almuen/som icke ere nocksommelige vnderuiste i denne Sag/ at de kunde endnu paa baade sider see/ huad dennem bør at mene oc tro om saadãne

Affgø-

affdøde Helligens Billeder. Haffuer ieg screffuit denne Samtale / imellem en Prest oc hans Sognemand / vdi huilcken ieg fremsetter de besynderligste Feil oc Spørssmaal / som det wlærde oc Enfoldige folck haffuer her imod at sige / oc kortelig gen suar til huert.

Huilcken Samtale ieg sender nu til Eder / min fromme oc gunstige Herre / at ieg der met kand tilkiende giffue / mig at haffue anammit Eders paamindelse / som den der kommer offuer ens met Guds Salige Ord / oc vil ocsaa det yderste Gud vil giffue Naaden til / forfremme Guds ære oc Menniskens Salighed / i den part saa vel som i andre / huilcke mit Embede oc Kald ere anrørendis / Oc imodstaa alt Affguderj oc Vildfarelse det yderste ieg

kand aff Guds naade: Oc beder ieg eder/ at i som en from Herre oc god Ven / holde mig denne min ringe Scriffuelse til gode. Her met vil ieg haffue Eders Strenghed met eders kiere Husffrue / Erlig oc velbyrdig Frue Beata Brahe/ Oc eders Erlige oc velbyrdige Børn/den almectigste Gud befalit. Screffuit i Bergen / den 18. dag *Aprilis*, Aar / etc. 1572.

Jens Skielderup. D.

Prestens

Prestens oc Bondens Samtale.

Bonden.

KJere Sogneherre/ ieg hører at Biſpen lader nedtage de Affdøde Helligens Billeder/ ſom haffue i lang tid ſtaaet oc værit i ſtor act oc ære/Thi beder ieg Eder/ at i ſige mig/om det er ræt giort eller ey.

Presten.

Det er ret giort/ Thi de ere indførde vdi den Chriſtne Kircke/ aff Dieffuelen oc Menniſkens blindhed/ imod Gud oc hans hellige Ord/ vor HERRE Jeſu Chriſti til beſpottelſe.

Bonden.

HEr hører beuiſning til.

Presten.

LIge som Dieffuelen Guds oc Christen-dommens Fiende/ vaar en ophoff oc begyndere til alt Affguderj/ oc anden Synd oc ælendighed / Saa haffuer hand ocsaa vœrit ophoff oc tilskyndit den arme Menniskens nature/ at optencke saadanne Affguders Billeder / at Gud Almectigste oc hans Søn Jesus Christus/skulde der met bespottis.

Den anden Sag er Menniskens blindhed oc dristighed/at de tørre vige fra Guds Ord/ som staar screffuit i Propheternis/ Euangelisternis oc Apostlernis Scrifft / som wi kalde den hellige Bibel/ oc optencke sig selff maade at tiene Gud met. Her om kant du finde i Salomons visdoms Bogs 13. Capit.

Vilt du vide huad Billedestytter ere/saa læss den 96. 97. oc 115. Psalmer/Esaiam Prophete i det 44. Cap: Jeremiam i det 10. Abacuck i det 3. Baruch i det 6. huilcke steder merckelige beskriffue dennem. Oc i S: Pouels Sendebreff til de Corin.

I alle disse steder finder du saadanne Billedestytter intet andet at vœre / end

Menni-

Menniskens tanckers dict oc henders gier-
ninger / De ere de indførde i Christen-
dommen oc beskermede / besynderlige ved
Tyrannj / vrang mening oc Gerighed.
Thi Paffuen met sine mectige Anhenge-
re / beskermede dennem met vold oc mact.
Folcket vaare vankundige oc bedragne /
baade met mact oc Helligt skin: Billede-
snidere søcte deris baade: Saa giorde oc
Prester oc Muncke / som haffde icke li-
den profite oc vinding der aff. De huor
disse tre Parter sla sig tilsammen / oc be-
skerme samme Affguders Billeder / Da
er der intet andet paa færde end Ilden /
hoss den som saadant vil straffe oc bort-
tage.

Bonden.

HVor ere de forbødne vdi den hellige
Scrifft?

Presten.

DE ere strengelige forbødne / baade i det
gamle oc ny Testamente: Læss det 20. Ca:

i den

i den anden Mosi Bog: Den tredie Mosi Bogs 19. oc 25. Cap. Den femte Mosi bogs 4. 5. oc 27. Cap:

I det ny Testamente. S: Pouel i det 1. Cap: til de Rom: I det første Sende breff til de Corinth: I det 5. 8. 10. oc 12. Cap: Item i det andit Sendebreffs 6. Cap: I det første Sendebreffs 1. Capittel Til de Thes: S: Hans i sit første Sendebreffs 5. Cap: Apostlernis Gierningers 14. 17. oc 21. Cap:

Item alle Propheter oc Apostler predickede skarpeligen imod saadanne Affguders Billeder/ Icke vaar der heller nogle Billeder i de Christnis Kircke/ i Propheternis/ Apostlernis oc de hellige Martyrs tid/ Oc icke heller tilstedde de hellige oc retsindige Lærefædre i nogle hundrit Aar/ effter Christi Fødsel/ at Billeder skulde indføris i den Christne Kircke.

Men effter den tid/ der den sande oc rene Lærdom bleff formørckit/ da bleff Billedestytter oc Stene indførde i Guds Huss/ aff Paffuen oc hans Anhengere/ imod Gud oc hans hellige Ord/ Lande oc

Riger

Riger til fald / oc til den sande Religions store skade oc affbreck.

Bonden.

HVad skade sige i / at der er opkommit aff Billeder?

Presten.

JEG siger at der ere store Synder oc Slemhed efterfuldt saadanne Affguders Billeder / om huilcke S: Pouel taler til de Rom: i det 1. Capit:

Item / store forfærdelige plager / oc menig Herredöme ere straffit oc forandrit for Affguderj / Tyrannj oc wtilbørlig vellyst / som Propheterne giffue klarlige tilkiende / baade om Jerusalems oc andre Lands oc Rigers forstyrelse oc ødeleggelse.

Her om læss Jeroboams oc Salomons Historie oc mange andre.

Huad trætte oc bulder der haffuer værit i Verden om Billeder / Kand mand læse i Historier / Thi det bleff forlangt her at opregne.

Bon-

Bonden.

Alt seer ieg at her staar end nu helligens Billeder vdi Kirckerne paa Landsbyerne?

Presten.

JA det er Sandingen / Gud bedre det / de ere alt formange. Oc fra den første dag som de bleffue opsætte oc til denne tid / haffue de staaet forlenge / Oc endog wi fattige Landsby Præster haffue giort vort beste / at de kunde komme bort / dog alligeuel kunde wi icke vdrette det som oss burde / oc wi gierne vilde paa vort Embedis vegne. Thi Almuen forarger sig fast / fordi at de Billedestytter i Domkircken stode wrørt / Oc mente at de maatte saa vel beholde deris Billeder / som de vdi Domkircken / Oc de derfor icke aleniste icke taage dennem bort / men mente det vaar wret faar Gud oc Verden / at mand skulde mere legge deris Billeder øde / end deris vdi Domkircken / Men nu bliffuer

uer det oss lættere / met Guds hielp / at tage saadan værstyggelighed bort.

Bonden.

AH det er ilde at forkomme saadanne herlige Billeder / som haffue kaastet saa meget:

Presten.

JO diss herligere de ere / io diss mere betage de Menniskens tancker oc vilie. Dieffuelen er en Dieffuel / endog hand kand skabe sig til liusens Engel / som Scrifften siger. En Hore bliffuer en Hore / endog hun smycker sig herlige / oc io diss snarere kand hun bedrage sin Bolere / oc faa sin Hore løn: Det viste vel Konstermendene som ere Billedesnidere / at io herligere de giorde oc besmyckede Billederne / io snarere kunde de selge dennem oc diss dyrere / som wi vide / at det er tilgaast vdi Paffuedommit.

Her

Her om læss Propheterne/ oc synderlige Esaiam/ Jeremiam/Abacuck oc Baruch/ da maat du obenbarlige see Dieffuelens Koglerj oc Menniskens Blindhed.

Bonden.

GVd raadet/om der vaar icke Guld oc Sølff paa dennem/ huilcket de ansaae sig til baade/som toge dennem ned.

Presten.

JEg meener nei/at der er icke andit Guld oc Sølff paa dennem/end det som Malere oc Billedesnidere pleye at bruge paa saadanne Træ met Kalck/Oc der som der haffde enten værit Guld eller Sølff paa dennem/ som kunde haffue værit nyttigt/ da haffde det vel lang tid siden værit bortagit / oc ført til anden brug/ Men kand ske at det gaar her til som i andre sager/ at naar nogle bliffue fortørnede / da giffue de icke den rette Sag saare/men ellers huad de kunde smycke deris sag met / Thi menige Mands dom er offte vnderlig.

Der

Der ere tu ting som tit bedrage Dommere/ oc forhindre retferdige domme. Det ene er/ naar mand lader sig betage aff nogen løss vnderuisning/ oc dømmer eller beskicker noget der effter / før end Sagen er grandgibelige vdspurt oc forfarit. Den anden forhindring er Mennisckens Affecter.

Den første skeer vdi fire besynderlige maade.

Den første maade er/ naar mand lader sig betagis oc forføris aff den ene partis berætning/ veder parten whørt/ Oc sagen icke nock grandgibelige randsagit.

Den anden/ naar mand dømmer alenisste effter en almindelig mening eller tale oc rycte/ som gaar iblant folckit/ oc Sagen haffuer ingen ydermere Rod / beuisning/ oc stadfestelse.

Den tredie/ naar mand for nogen personis Anseelse oc myndigheds skyld/ giffuer hans Ord oc berætning saa mact/ at mand dømmer strax der effter/ forudden videre Sagens forfaring oc stadfestelse.

Lige som nogle Herrer oc Førster dømme nu om den Christne lærdom / effter

Gamle folckis mening / eller effter den Romerske Kirckis languarende Seduane/ eller effter merckelige oc end oc saa Lærde Mends vildfarelse: Eller oc de vrangelige fremdrage oc forfordre deris Ord oc scrifft hen til Affguderj oc vildfarelse at beskerme.

Den fierde/ naar nogen optencker hoss sig selff/ oc angriber nogen mening/ oc efterfølger den vdi sin dom oc mening/ oc haardnackelige den beskytter / Endog hun er falsk.

Saa haffue de Romerske Paffuer/ aff deris egen Raad oc tycke/ meget forandrit/ i den Christne Kircke/ Oc indført baade Affguderj oc mange andre vildfarelser/ imod Gud oc hans hellige Ord.

Der ere mange flere slags Aarsager til wbeskedelige domme oc vrange meninger/ huilcket langt vaare at opregne/ Men aff disse kand mand forstaa de andre.

Disse fire forbeneffnde ting Kalder mand præiudicia, det er fore domme/ at mand dømmer før mand skal/ oc ere de skadelige i all handel oc domme/ oc Allermest vdi Religionen: Her aff bedragis offte

offte de vnge oc wforfarne Regentere oc Dommere.

At mand skal icke lade sig bedrage met saadanne præiudicijs, oc der effter dømme eller giøre det som er wret / atuarer oc paaminder oss S: Pouel/ vdi sit 1. Sendebreffs 5. Capit: til Thimotheum. De Gud selff siger i den 5. Mosi Bog klarligen vdi det 17. Capit: Naar det bliffuer dig sagd/ oc du hører det / da skalt du det vel vdspørge / oc naar du befinder at det er visselige saa i sandhed/ saa lad straffen effterfølge.

Her maa mand see Øffrighedens møde / lader hand sig betagis met saadanne præiudicijs, da henger hand i Efterdom / skade/ oc foractelse. Lader hand oc icke sig der met betagis / da haffuer hand offte Affuind oc wuenskab imod sig/ Thi at huer vilde gierne see / at Øffrigheden oc Dommeren dømte oc giorde / effter sin mening/ vilie oc begering/ Men huorledis Dommeren kommer siden at staa / det kommer dennem intet ved / hand maa see til huad hand haffuer

dømt / vret eller ret oc det forsuare / Thi er det vel behoff at randsage Sagen vel / oc den befeste / før end mand dømer eller straffer nogen.

Det andet som forhindrer retfærdige Domme / ere Menniskelige Affecter som er Gunst oc Fryntskab / Had oc Affuind / vrede / Fryct / Gerighed / Heffngerighed / Aeregerighed oc andet saadant.

Disse forbiudis at ske vdi Dom oc Ræt i Geistlige oc Verdslige Bøger oc Scrifft / Deuteron: i det første: I skulle ingen Person ansee i domme / 2c. Oc mange andre steds beuisis det samme.

Alle Christnis oc Guds Børns besynderlige Lærdom er denne / at de allerenigste dømme om Guds vilie effter hans Ord / oc icke effter deris mening oc gode tycke / metgang eller modgang i denne Verden. Oc paa det at mand skal diss mere ansee Ordit / haffuer Christus offte i den hellige Scrifft vijst oss en enigste oc Sand Regel / effter huilcken wi skulle tencke / mene / tale om Gud / oc leffue effter / Oc der for siger den hellige Scrifft / Psalm: 119.

Dit

Dit Ord er mine Fødders løcte / oc it liuss paa mine veie. Math: 17. Denne er min Eskelige Søn / i huilcken ieg haffuer behagelighed / hannem skulle i høre.

Item Johan: 8. Jeg siger eder / Huo som beuarer mine Ord / hand skal icke smage Døden euindelige. Luc: 11. Salige ere de / som høre Guds Ord oc beuare det.

Men Menniskens fornufft acter føye HErrens Ord / oc hun tencker om den Christne Kircke / lige som om en verdslig Politj / oc i alle Fristelser er hun tilneyet / at søge de ting som fornufften viser.

Der faare holder Christus oss saa offte sit Ord fore / Thi hand vil at Ordet skal være en Ledsagere i vor Saligheds sag / Oc icke nogen person eller Menniskelig fornufft.

Bonden.

DE haffue staaet saa mange Aar for oss i vore Forfædris tid / hui maa de nu icke staa?

Presten.

EN langsom tid kand ingen Vildfarelse vndskylde / Lige som en langsom Heffd som er wret/ fuldgiør ingen Lougelig Eyedom.

Wi see obenbarlige huor mange Aar det wgudelige oc vildfarende Paffuedom vaar ved mact. Endog det vaar imod GVD oc hans hellige Ord / Oc wi see obenbarlige huor suart det vaar den salige Morthen Luther / at fremføre Guds salige Ord och den rette Religion / imod Dieffuelen / Tyranner/ Folckenis Blindhed/ oc Paffuens oc hans Anhengers Gerighed.

Sandelige haffde vore Forfædre haffd Guds salige Ord / saa rent oc klart / som wi nu haffue/oc den Bibelske Scrifft haffde verit saa vdsæt paa deris maal/som den nu er/ da haffde de ingenledis tilstedt / at Herrens huss/oc besynderlige Jesu Christi Bord/skulde haffue saa verit besmittet met saadanne Affguders Billeder.

Det er en Euig ihukommelse verdt met all Gudfrygtig Tacksigelse / at den Salige Konning Christian loed met saa

stor

stor bekostning oc wmage/ vdsætte oc prente Bibelen paa Danske maal/ Gud til ære oc mange til Salighed.

Item/ endog vore næste Forfædre/ Forstandere vdi Religionen/ toge mange aff saadanne Affguders Billeder bort/ dog alligeuel maatte de lade mange effter bliffue/ Thi Folckit vaar icke end da saa lenge vnderuist vdi Guds Ord/ som de nu ere/ oc maatte de ocsaa megit effergiffue det wlærde oc enfoldige Folck/ Oc skulle ocsaa alle Menniskens Alder haffue at giøre/ enten met de Gamle Affguders Ieffninger/ eller oc met de ny Affguders oprettelse/ Thi Menniskens Natur oc fornufft er saare tilbøyelig til Affguders handel.

Bonden.

DE ere dog en deilig prydelse vdi Kircken/ ꝛc.

Presten.

DE ere lige saadan prydelse/ som en beprydet oc smycket Hore er vdi ith

huss/ naar hun sider i en danne Quindis sted/ Oc derfor kalder den hellige Scrifft alt Affguderj Horerj / Thi lige som en Ecte Quinde forlader sin Ectemand/ oc henger til en Anden/ saa giør oc Menniskene/ naar de giøre sig Billeder / oc sætte dennem op vdi Guds sted / om mand kunde sætte hannem nogen sted.

Monne mand oc ingen anden beprydelse kunde finde i Guds huss / end nogen Dieffuels Affguders Billeder / som haffue aldelis ingen brug eller nytte met sig/ men ere ickon Leffninger aff det Gamle Affguderies redskab / fattige simpel Folck til forargelse/ oc vore efterkommere Aarsage til skendeligt Affguderj/ som Prophe-ten Jeremias oc Baruch klarlige siger.

Bonden.

DE giøre huercken ont eller gaat / derfor maa de vel staa.

Presten.

De

De ere døde Stocke / Thi kunde de i sig selff huercken giøre Ont eller gaat / som Propheterne sige: Oc S: Pouel siger vdi det 8. Capittel til de Corinther i det 1. Sendebreff / At en Affgud er intet vdi Verden. Men S: Pouel siger der strax hoss: Men huermand haffuer icke denne Visdom. Her see wi klarlige / At endog saadanne Billeder ere intet vdi sig selff / andet end nogle døde Træstykter / dog alligeuel ere de wlærde Simpel oc enfoldige Folck til Forargelse / huilcket alle Gudfryctige Menniske bør at ansee. Tacke du GVD / at du est ræt vnderuist / och vær icke andre til Forargelse.

CHRistus siger: Wæ den / ved huilcken Forargelse kommer. S: Pouel siger: Seer til / at i icke giffue nogen steds nogen Forargelse.

Wi see klarligen paa Bygden / her vdi Scrifftet / at det fattige wlærde oc simpel Folck / mener at den gantske Religion oc Guds tieniste / staar vdi saadanne Billeder oc vduortis Menniskelig optenckt

Kircke prydelse/ Oc mene der hoss at det er stor Synd oc wret / at laste eller legge deris Affguders Billeder øde. Efterdi de lidis vdi Bergen oc besynderlige vdi Domkircken.

Bonden.

HER er ingen saa wforstandig/ at hand giør Knæfald faar dennem/ eller tilbeder dennem.

Presten.

DEt er obenbare / at saa offte som baade Presterne oc Folcket falde paa Knæ / vende de sig til høye Altere / paa huilcket saadanne Affguders Billeder staa / Thi kand mand icke neegte at mand io falder paa Knæ faar dennem.

Bonden.

JEg haffuer mit Hierte oc Tancker til Gud / oc icke til Billederne.

Presten.

Efterdi

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

EFterdi dit Hierte / dine Tancker / din Tro oc Bøn er til Gud alene/oc hans Søn Jesum Christum / Hui haffuer du da en vduortis Papistiske oc Affgudiske Confession oc Bekiendelse? Huad er det andit end en hycklersk handel / at sige sig at tro paa Jesum Christum oc hannem paakalde oc tiene alene / Oc dog alligeuel haffue Affguders stocke faar Øyen?

Gud Almectigste vil at all vor Guds tienniste / vduortis oc induortis skal til lige stemme paa hannem alene.

Vort høye Altere er lige som det Bord/ hoss huilcket Christus sad met sine Apostle i Naderen. Dette Bord bør at være rent oc helligt / vden Affguders besmittelse/ effterdi alt det som handlis i Kircken/ aff Predickestolen / hoss Funten / oc for Alterit / det handlis imellem oss oc vor HERRE Jesum Christum alene/Oc alligeuel ville wi haffue Helligens Billeder vdi Aasium.

En retsindig Guds Ords Tienere / hand maa vel grue der ved vdi sit Hierte / naar hand saa tencker ved sig:

See

See her staar ieg en Jesu Christi Tiene
re/ All min Læsning/ min Lærdom / mit
Sang oc min Bøn. Item mit Knæfald
oc alt det her handlis / paa oc hoss dett
Altere/ det hører Christum alene til / D
dog alligeuel haffuer ieg her paa Christ
egit Bord / for mine Dyne / nogle Dieff
uels Affguders stocke staaendis/ Gud giff
uet de vaare allesammen brende i Aske.

Bonden.

BIlleder ere wlærde oc Simpel folckis
Bøger som Gregorius siger.

Presten.

SIg mig huad Lærdom oc Vnderuis
ning / du kant haffue aff saadann
Billeder : De icke lære eller paaminde dig
om noget som er skeet eller skal skee
men om dette lære oc paaminde de dig al
ne/ at der haffuer været Affguderj til/ D
der er endnu Affguderiis Leffninger/ man
ge fattige wlærde oc Simpel folck til for
argelse / De her effter kunde de være eff
terkom

terkommerne Aarsage til skendeligt Affguderj. Oc denne mening haffde Gregorius aff sit eget gode tycke / oc icke aff den hellige Scrifft. Oc ere oc alle deris/som beskermer Billeder / Argument oc Beuisning/ optenckt aff Menniskens fornufft/ oc gode tycke/ oc icke aff Guds salige Ord: Eller oc de falskelige hen vrie Guds Ord/ til Affgudiske Billeders beskermelse.

Den falske Religion styder sig mest paa tho skrøbelige stytter / den ene er Fædernis Exempel / som mand vrangelige efterfølger/ den anden er den daarlige mening om vduortis ting / i huilcke mand setter nogen hellighed / oc kaldis paa Latine Superstitio: imod huilcke tho/ mand skal sætte Guds Ord oc Naturen.

Bonden.

DEn ære som mand giør Billeder/ den giør mand icke Billederne/men dennem efter huilcke Billederne ere giorde.

Presten.

Gud

GUd Almectigste forbiuder strengelige
i sit Ord / at wi skulle legge noget
creatur den ære oc tienniste til / som wi ere
hannem alene plictige. Oc Jesus Chris
tus siger selff: Du skalt tilbede Gud din
Herre / oc tiene hannem alene.

Oc huorledis skulde saadanne Bille
der vere giorde effter Guds helligens ski
ckelse / Thi Konstermendene som den
nem haffue giort / saae end aldrig de hel
ligene / hues effterlignelse de sige sig at
haffue giort / det er deris egen optenckte
gierning / oc huad de ville de skulle hede /
det hede de / oc huad de ville at de skulle
vere / det ere de / oc intet andet.

Saa ere nu saadanne Billedestyttere
døde træ oc stene / huilcke Konster men
dene haffue giffuit saadan form oc naffn /
som de vilde / effter deris gode tycke / eff
ter som de kunde tencke at folcket kunde
diss lættere betagis der met / Oc de kun
de bekomme deris baade oc profite / ved
deris konst oc henders gerninger.

Saa tager en Billedesnider it træ / o
ved noget aff samme træ / vermer han
sig /

sig/ oc koger sin mad/ oc aff det andet giør hand it smuckt deiligt Billede / oc skicker det som hand vil oc kand best / saa giffuis det naffn huad hand vil/ effter den skickelse som hand haffuer giort/ oc selger det siden det dyreste hand kand/ oc det sættis op i Guds huss/ oc holdis aff Menniskene for en hellig ting.

Læss det 19 Cap: i Apostlernis Gierninger/ daa maat du see/ huorledis den Guldsmed Demetrius, met sit selskab stod S: Pouel imod/ for den vinding skyld/ som de haffde aff Dianæ billede/ oc andre Affguders billeder i Epheso oc Asia. Huad kand vere daarligere faar Gud/ oc alle Retsindige Christne / end saadant Dieffuels Kogleri/ oc Menniskens daarlighed.

Bonden.

MArtinus Luther forscreff Carolostadium/ for hand lagde Billederne øde i Wittemberg/ oc hand kalder dennem billedestormere / som legge dennem øde.

Presten.

Det

DEt begaff sig saa at den tid Lutherus vaar til Ausborg/ oc antuorde Keyseren den bekiendelse / som mand kalder den Ausborgiske Confession, I denne medler tid/ nedslog Carolostadius vden vndersked/ alle de Billeder i Wittemberg met stort bulder oc oprør / Men den tid Lutherus kom igien / da straffede hand Carolostadium / Icke at Lutherus vaar den / der beskermede saadanne Affguders Billeder / Men fordi at Carolostadius vaar en person for sig selff/oc haffde huercken Luther i Raad oc samtycke der til/ som paa den tid/ vaar den besynderligste/icke alenist i Wittemberg / men oc vdi den gantske Tyske Nation / som den sande Religion begynte oc anheffuede. Icke haffde hand heller Førstens befalning/oc samtycke der paa: Item at hand giorde Oprør i den farlige tid / paa huilcken Religionen begyntis først at forandris / før end folckit vaar nocksom melig vnderuist/ om saadanne ting.

Huad ville wi tale om saadanne Billeder? De haffue ingen Grund i den hellige Scrifft / oc alle de retsindige Lærere

vdi

vdi den Christne Kircke/ ingenledis tilsted-
de saadanne Affguders billeder at opsæt-
tis i Kirckerne.

Saa ville wi nu heller bliffue hoss Guds rene oc salige Ord / Propheternis Euangelisternis oc Apostlernis Scrifft / oc hoss de Gudfryctige oc lærde Forfædris Scriffter oc mening / end hoss den wgude-lige Paffue / eller hans Anhengere / eller vor egen gode mening oc tycke.

Bonden.

JA Gud haffuer saa strengelige forbø-dit at haffue Billeder i Mosi Lou / Thi at Guds folck paa den tid / omgicks iblant Hedninger / met hues Affguder / de kunde snarlige bedragis / Men i det Ny Testamente haffuer det sig icke saa.

Presten.

DEN ene part eller Appendix aff det første Budord/som liuder at mand skal ingen Billeder eller Lignelser giøre sig/ effter det som er i Himmelen / paa Jor-

den eller i Vandet / vnder Jorden / gin-
ge Papisterne forbi/at de kunde beholde de-
ris Affguders Billeder / formedelst huil-
ke de haffue icke liden baade/ oc endog nog-
le sige: Dette Bud hørde alenisste til det Jø-
diske Folck/ som vandrede iblant Hednin-
gene / oc icke til oss / Men dog alligeuel
befinde wi klarlige / at Menniſken haffue
altid været tilneyede til Affguderj / oc eff-
ter deris gode mening oc tycke/ at opten-
cke sig selff nogen maade / effter huilcken
de kunde tienne Gud / oc derfor haffue
alle Propheter effter Mosen / predicket
imod Affguderj / Oc besynderlige predic-
ker Esaias/ Jeremias/ oc Baruch stren-
gelige imod saadanne Affguders stytter.

I det ny Testamente / haffuer du
huercken Bud eller Exempel om saadan-
ne Billeder / Men Paulus siger/ at Aff-
guder er intet. Item huad lignelse haff-
uer Guds Tempel met Affguder? Oc
S. Hans siger : Kiære Børn vaacter
eder for Affguderj / oc Affguders Bille-
der.

Haffue wi nu icke den samme en-

Almec-

Almectigste Gud / som det Folck haffde paa den tid? Haffue wi icke en Meglere imellem Gud oc Menniſken / ſom er det Menniſke Chriſtus Jheſus ſom Paulus ſiger? Oc Chriſtus ſiger ſelff: Du ſkalt tilbede Gud din HERRE / oc tiene hannem alene.

Her ſee wi klarlige / at denne ſamme Gud ſom vaar paa den tid / er i dag / Oc vil icke endnu dyrckis i anden maade / end hand haffuer ſelff lært i ſit Ord.

Bonden.

GUd haffuer ſelff i det gamle Teſtamente befalit at giøre Billeder / oc lignelſer / ſaa ſom de tho Cherubim i den Anden Moſi Bogs 23. Cap: Item den kaaber Orm / i den fierde Moſi Bogs 21. Cap: Oc Salomon loed oc mange Lignelſer giøre / ſom vaar Løffuer / Øxen / Cherubim / ꝛc.

Preſten.

DEr ere try ſlags Billeder til.

Det første ere de Stocke oc Stene / som ere indførde i den Christne Kircke aff Dieffuelen / oc Menniskens Blindhed til Helligens dyrckelse / de haffue nu aldelis ingen brug eller nyttighed / men ere nogle Leffninger aff Affguders redskab / fattige Simpel oc wlærde Folck til forargelse / oc Aarsage til it skendeligt Affguderj / met huilcke Gud oc hans Søn Christus Jesus bespottis.

Det andet slags vaare de / som Gud haffde selff bødit i det Gamle Testamente / saa som de to Cherubim / Den Kaaber Orm / oc nogle andre / at de skulde være nogle Figurer / oc betyde nogen ting / fremfarit / næruerende eller tilkommende.

Saa betyde den Kaaber Orm først den gamle Slange Dieffuelen / som saa ynckelige stack vore første Forældre / Adam oc Euam / bider oc endnu alle Menniske.

Der næst vaar hand en Figur / som betyde Christum / hans Død oc Pine / oc Menniskens Gienløsning / oc befrielse

ved

ved hannem/ om huilcket Christus selff taler hos Johannem i det 3. Cap: De saadanne lignelser varede icke vden en tid lang/ De der Folckit vanbrugte den kaaber Orm / da slog Kong Ezechias hannem sønder.

Det tredie er Verdslig brug / naar mand maler eller giør nogen Billeder / for nogen nytte skyld / Saadan Malning eller Billeder / som ere i Verdslige handel/ ere trende slags. Jt slags kaldis Historiske / oc malis for en Ihukommelsis skyld/ synderlige om de ting som skeet ere / saadanne ere de / som staa malet vdi de Christnis Bøger. Jtem Controfeier som mand lader giøre for en Ihukommelsis skyld/ oc haffuer i sine hus/ hos huilcke er ingen vanbrug.

Det andet slags verdslige Billeder ere de som betyde noget ved en betegnelse: Saa lader en Herre oc Første sætte sit Billede paa sin mynt/ at det skal være et vist tegn som giffuer tilkiende hues mynt det er / Jtem at hand haffuer magt/ oc at

Vndersaattene/ skulle være hanneim hør-
som oc lydige.

Det tredie slags Billede ere de/ som
malis aleniste for en beprydelse skyld / de
maa oc vel tilstedis/ saa vit som der er in-
gen vanbrug hoss.

Bonden.

Jsige / at mand skal icke lide Billeder
for saadan vanbrug skyld/ som de vaa-
re vdi/ Saa vaar oc Alterit i vanbrug
vdi Paffuedommit / Jtem/ Predickesto-
len / at mand lærde der falsk Lærdom /
Jtem Kalcken oc Disken/ oc alt andit. Oc
mand dog endnu beholder det alligeuel/ oc
er vdi en god Brug.

Presten.

HER giør ieg en skilssimisse / der er no-
gen ting/ som er fornøden behoff vdi
den Christne Kircke / oc naar det van-
brugis/ da tager mand vanbrugen bort /
oc fører den ting til den rette nyttelige
Brug. Saa ere mange ting i Verden/
som

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

som ilde brugis/ oc effterdi de ere nødtørfftige ting / skal mand tage vanbrugen bort/ oc beholde Tingesten i sig selff : Men saadanne Kircke Billeder haffue ingen nyttig brug/ vden til at brende.

Kant du din Catechismum/ det er din Børne lærdom / saa veedst du vel at du skalt icke haffue saadanne Affguders Billeder.

Tag først for dig dine thi Guds bud/ der haffuer du strax det første Bud / som forbiuder dig at haffue fremmede Guder/ eller nogen lignelse/ i Himmelen eller paa Jorden.

Der næst din Tro/ at du troer paa en Euig Almectigste Gud/som er Faderen Sønnen oc den hellig Aand.

For det tredie / siger du i din daglige Bøn / Fader vor du som est i Himmelen.

For det Fierde / om Daaben siger CHristus / Mig er giffuen all mact vdi Himmelen oc paa Jorden / gaar der for hen oc lærer alle Folck/ oc døber dennem

i Naffn Faders oc Søns oc den hellig
Aands/ oc lærer dennem at holde alt det
ieg haffuer befalet eder. Marcj i det sid
ste Cap: Gaar bort i all Verden oc pre
dicker Euangelium for alle Creature.

Den femte/vor HErre Jesus Chri
stus i den Nat der hand bleff forraadt ꝛc.

Her haffuer du din Børne lærdom /
som indeholder en kort Sum paa vor
Christendoms Lærdom / oc er tilsammen
sæt/synderlige for simpel oc wlærde folck/
vdi huilcken Gud lærer dig icke om nog
le Billeder at giøre eller beskerme / men
hand forbiuder det strengelige i sit hellige
Ord / oc besynderlige i det første Bud /
oc der næst i de andre parter visis wi hen
den til Christum alene / effter hans egne
Ord oc vor Troes lydelse.

Der som Billeder haffde nogen Gu
delig brug i de Christnis Kircker/ da skul
de de være nyttige / enten dem som bede /
eller dem som anamme CHristi Testa
mente/ eller dem som lære / eller dem som
læris.

De

De kunde icke være dennem nyttige som lære/ Thi de skulle tage deris lærdom aff den hellige Scrifft.

De gaffne intet dennem som læris / thi deris forundring oc beskuelse / betager Menniſken at de mindre acte Lærdommen.

De gaffne intet dennem som bede/ thi Hiertet skal være opløfft til Himmelen/ effter som wi sige: Fader vor/du som est i Himmelen.

De ere wnyttige dem som annamme Christi Legeme oc Blod: Thi oss bør at beskue vor HERRE Jesum Christum/ som er død for vore Synder / oc opreist for vor Retfærdighed / De icke forlyste oss met nogen forgengelige Billedestytter: Der for haffue de ingen brug.

Bonden.

HVad siger du om det gamle Graaherdede Guds Billede / som er malit met den Krone.

Presten.

DET er intet vden Menniskens Tanckers dict oc daarlighed / at de vilde bemale den Euige Gud i sin værelse / som er dog wsiunlig for oss oc wbegribelig / oc maa eller kand ingenlunde saa affmalis. Gud haffuer det forbødit / oc der om maat du læse Esaiæ 40. 41. 45. 46. Capit: Apostlernis Gierningers 17. Capittel.

CHristus siger selff Johan: 4. Gud er en Aand / oc de hannem tilbede / de skulle tilbede hannem i Aanden oc i Sandhed.

Bonden.

WI opueckis ved en siunlig Malning oc Billede / at tencke och paakalde GVD.

Presten.

DEr er ingen skilssmisse / huad heller du dyrcker Billeder / eller Gud vdi Billederne / Thi Gud vil icke at mand skal tilbinde hannem til nogen ting / til huilcken

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

ken hand haffuer icke tilbundet sig i sit Ord/ Thi Gud vil at Menniskene skulle kiende oc tiene hannem/ effter den maade som hand haffuer obenbarit i sit Ord/ oc icke effter vor mening oc gode tycke.

Bonden.

MAA mand icke haffue ith Crucifix alenisste?

Presten.

SKulde mand haffue nogen Lignelse / eller Billede paa Alteret / da maatte det heldst være it Crucifix / Thi effterdi alting som der handlis / bør at lyde om Christo alene / saa skulde oc Bemalningen eller Billedet være om hannem: Men her tør ieg intet beslutte / Thi den hellige Scrifft lyder intet der om/oc Christus oc Apostlerne vise oss til Ordet / mand skal oc befrycte at der kand opkomme met tiden saadan Vanbrug der hoss / som skede vdi Paffuedommit hoss

Kaarsit

Kaarssit i Fane/ Opdal/ Rørigedal/ Eu
stad/ oc mange andre steds her i Norge.

Om Billeder siger Lactantius, at der er ingen sand Religion som Billeder ere: Oc det er ocsaa min Tro/ at vdi alle de steder / som Guds salige Ord predickis / at io færre Billeder der ere / io renere er der den rette oc sande Religion.

Bonden.

EFterdi mand tager dennem bort / hui brender mand dennem icke strax / som i mange andre Lande skeer/ der som Guds Ord predickis?

Presten.

GVD Almectigste haffuer selff sagt Dommen aff offuer saadanne Affgu ders Billeder / at de skulde brendis met Ild / men at det skeer icke saa hastigt / eller saa obenbarlige her / som i nogle an dre Lande/ der til ere disse Aarsager.

Først see wi klarlige / at alle oc be synderlige her i denne Menighed / haff

uc

ue icke saa befattet Guds Ord / oc ere saa grundfeste der vdi / at der som saadant skulde obenbarlige skee / som er icke brugeligt i disse Lande / da kunde de fortørnis der ved / oc giøre bulder oc wlempe / Oc kand skee at nogle ere / som mene endnu Paffuen meget gaat.

Der næst skeer det / at naar saadanne Affguders Billeder hentagis / da begynde de som haffue Bibelen / at opsøge flitteligen i hende / huad Guds Ord lyder der om / oc om det er ret giort eller ey / Oc naar de see i sandhed / at saadanne Billeder ere imod Gud oc hans hellige Ord / oc Guds Søn Jesu Christo til bespottelse / da giffue de sig til freds / oc ynske at de vaare allesammen borte / Oc nogle hielpe oc til / at de kunde borttagis.

Naar folckit kommer i saadan forstand der om / oc besynderlige de som haffue Bibelen / saa er der ingen fare at de komme nogen tid op igien / vden saa vaare / det Gud forbiude / at det Salige Euangelige Liuss / bleff oss formørckit / eller fra tagit. Huo er saa haardnackit / at hand

hand icke lader sig sige / naar hand veed Sandhed?

Det er her met / lige som met en Forræddere / eller en Skalck / naar huer mand veed at hand er en vnyttig skalck / oc er en ophoff til Synd oc last / da finder mand vel tid oc lempe / at forkomme hannem / effter Dommen er hannem offuergaaen / oc hans Synd oc last er kommen i Liuset.

For det tredie / ere der oc mange tusinde Affguders Billeder nedtagne / oc opbrende / i de Steder som Guds salige oc rene Ord predickis / endog det menige Folck haffuer icke der til løbit / oc giort en almindelig Ild oc kast dennem der paa / Thi huad som kand ske met lempe / det tør mand icke giøre met wlempe.

Skulde oc huer vide saa at giøre det ting hans Embede vdkreffuer / at hand icke lader sig met fryct betagis / at hand io giør det hannem bør / oc icke skal hand heller føre sig daarlige i fare.

Jeg

Jeg forseer mig til/ at her er ingen i denne Menighed / som haffuer flitteligen hørt Guds Ord / oc besynderlige de som kunde læse den hellige Bibelske Scrifft at de io ynske oc see det gierne / at alle saadanne Billedestytter vaare paa en Ild/ huilcket Gud giffue det haffde været skeet for hundrit Aar siden.

Paa Landsbyerne seer mand /at endog de haffue den Danske Bibel / alligeuel kunde Bønderne icke læse der vdi / oc nogle Prester studere icke saa flitteligе der vdi / som de skulde. Derfor veed den fattige Simpel Almue mangesteds / icke huad de skulle mene oc tro / om saadanne Affguders Billeder.

Bonden.

SKal mand da aldelis ingen prydelse haffue vdi Kirckerne?

Presten.

En

EN Christen Menighed / som høre
Guds rene oc salige Ord / som bru
ger de høyuerdige Sacramenter / som troer
oc bekiender Jesum Christum alene at ve
re deris Saliggiørere / oc hannem paa
kalder oc loffuer / er det icke den beste pry
delse?

Men vil Folckit io haffue nogen be
prydelse i deris Kircker / ydermere end som
nu sagd er / da kand mand lade male her
lige Sententzer aff den hellige Scrifft.
Icke laster ieg heller sandrue Historier /
som malis til en Ihukommelse / om saa
er / at det kommer icke til vanbrug.

De efterdi høye Altere / er vor HEr
ris Jesu Christi eget Bord / oc alt det de
handlis paa / det hører til hannem alene /
da veed ieg intet andet som bør der at ve
re / end det som betyder oc betegner oss den
HERRE Jesum Christum / huilcken
der haffuer alene traadit Persen for oss /
som Propheten siger / De Paulus siger:
Ingen kand legge en anden Grunduol /
end den som lagd er Jesus Christus.

Det

DEr er en merckelig lærd Mand vdi Kiøbenhaffn / Doctor Niels Hemmingsſøn/ſom haffuer ſcreffuit for tu Aar forleden/ offuer S. Hanſis Epiſtel/ oc er prentet i Wittemberg: Oc hand ſiſt i ſin vdtydning oc forklaring paa de Ord/ ſom ſtaa i det første Sendebreffs 5. Capit: Oc i Enden: Mine Børn vocter eder for Affguder: Her taler Apoſtelen baade om Affguders tieniſte oc deris Billeder/ om huilcke Doctor Niels/ ſcriffuer ſin mening oc ſit Raad/ i ſaa maade.

NV vil ieg ſige paa det aller kortiſte / huilcke Billeder ſom kunde lidis i de Chriſtnis Kircker / endog ieg heller vilde met de hellige Fædre / Hieronimo, Epiphanio, Athanaſio, Auguſtino, Cyrillo Clemente oc Luthero, at der vaare aldelis ingen Billeder i de Chriſtnis Templer/ Icke der for/ at ieg laſter alle vden beſkeden / men fordi at de kunde i fremtiden / naar det hellige Euangelij liuſſ formørckis / bliffue den gamle Vildfarelſis

Redskab / Men effterdi seduanen er meg
tig / da giffuer ieg dette Raad/at Guds
Ords Tienere maa lide Historiske mal
ning och Lignelser / hoss huilcke er in
gen vrang mening / Oc de skulle beflitt
sig saa megit som dennem mueligt er /
at Guds Bord bliffuer renset fra Aff
guders Billeder / Oc der som de kund
det ingenledis giøre / da maa de effte
den Wittembergis Exempel / tilstede/ a
mand maler paa en Taffle / CHRist
Naderis Historie / hans Fødders toelse
eller hans Pinis Historie / om denne
saa behager / Och saa lenge kunde de de
tilstede/ indtil de see at det vendis til vild
farelse oc Misbrug.

Der som de icke met Ord borttage
det er / straffe saadann wgudelig Mal
ning oc Billeder / oc paaminde Offrigh
den huad deris Embede er/ da skal GUD
straffe dennem / at de haffue forsømt
deris Embede.

Hand seriffuer oc/ at Christne ma
haffue it Crucifix vdi deris Kircker / t

it Teg

it Tegn om CHRisti Seyeruinding / om saa er / at der er ingen saadan Vanbrug hoss / som tilforn sagd er. Men de andre som kaldis de Affguders helligens Billeder / ere aldelis vnyttige vdi den Christne Kircke / som tilforn nocksommelige beuist er / Oc bør ingelunde at lidis der.

Bonden.

HVorledis skulle Guds Ords Tienere handle sig her vdi?

Presten.

DE skulle først studere flittelige i den hellige Scrifft / oc baade i det Gamle oc Ny Testamente / oplede de besynderligste steder / som lyde om Affguderj oc Affguders Billeder / oc dennem skulle de flittelige end ocsaa oplæsse for Folckit aff Bogen.

Oc disse steder kunde de oplæsse oc offte forkynde / først om Billeders opkommelse

oc Begyndelse kunde de oplæsse det 13. 14. 15. Capittel vdi Salomons Visdoms Bog.

Der næst huad saadanne Affguders Billeder ere/ kunde de forehołde Folcket/ synderlige den 96. 97. 115. Psalmer. Det 44. Capit: Esaiæ. Hoss Jeremiam i det 10. Capit: Abacuck 3. Baruch i det 6. Capit: Item hoss S: Pouel til de Corinther i det 8. oc 10. Capittel/ oc mange anderstæder.

At de ere forbødne / der om læss den Anden Mosi Bogs 20. Capit: Den tredie Mosi Bogs 18. oc 25. Capit: Den femte Mosi Bogs 4. 5. oc 27. Capittel.

I det Ny Testamente læss S: Pouels oc S: Hansis Epistler/ synderlige som før sagd er.

For det andit / skulle Guds Ords Tienere/ atuare oc paaminde Øffrighęden/ oc bede dennem at de giøre deris Embede/ Oc der som de befinde Øffrighęden icke at være nocksommelig vnderuist vdi den sag / eller oc de kunde haffue no-

gen

gen anden mening der om/ end som Guds Ord lyder/ da skulle de vnderuise dennem met Scrifften.

For det tredie/ naar en Christelig Øffrighed/ er saa vnderuist aff HERRENS Ord/ da enten lader hand vel selff saadanne Affguders stytter hentage/ eller hand vdi det mindste/ Samtycker at de kunde komme bort/ Mand seer vel at mange som ere vdi verdslig Øffrighed/ vide vel huad ret er vdi den Sag/ men de acte det føye/ Thi de mene det kommer dennem føye ved/ huad heller de staa eller icke/ Thi det huercken skader eller gaffner dennem.

For det Fierde/ naar en Guds Ords Tienere er saa bekrefftet met Scrifften/ Oc hand veed sin Christelige Øffrigheds Forstand oc vilie/ Saa kand hand flittelige lære/ atuare oc paaminde sin Almue/ besynderlige Kirckernis Ombodsmend/ at de tage saadan værstyggelighed bort.

For det Femte / naar hand fornemmer / at hand kand føye / eller intet vdrette met Lærdommen hoss Folckit / Thi mange acte icke saa grandgibelige Ordit som dennem burde/ Det er ocsaa vanskeligt at slæt oc Aldelis vdrense den Gamle Surdey / Da kand hand effter Guds Ords lydelse / och Øffrighedens vilie/ saa hemmelige borttage oc forkomme saadanne Affguders stytter / met den største Lempe / som hand kand / som tilforn sagd er.

Wi haffue Exempel i den hellige Kirckis Historie / huorledis at mange Gudfryctige Menniske / haffue icke alenisste met mundelig bekiendelse / bestaaet den hellige Euangeliske Lærdom / imod Keysers oc Kongers Bud/ Men de haffue end ocsaa met egne hender omkast Affguders Billeder.

S: Peder siger: Mand skal mere lyde Gud end Mennisken: Item Christus siger: Huo som mig necter for Mennisken / den vil ieg necte for min Him-

melske

melske Fader. Item/ huo som elsker Fader eller Moder mere end mig / hand er mig icke verd.

Saadanne Affguders Billeder bestermis icke / vden enten ved Tyrannj / eller ved denne Folckens vrange mening/ som heder Superstitio, eller Gerighed / Eller oc formedelst dennem alle tre tilsammen / som mand kand obenbarlige see vdi Paffuedommit / Saadant it tre strengit Reb / er hart at løse.

En retsindig Guds Ords Tienere skal see til oc acte / at hand lærer det som sant oc vist er / effter den hellige Scriffts lydelse / oc imodstaa alt Affguderj oc falsk Lærdom.

Der næst skal hand elske Fred oc Endrectighed/ det yderste skee kand/ Guds ære wforkrenckit.

For det tredie / skal hand skicke sig i Leffnet oc Gierning/ at hand icke giffuer nogen forargelse til wgudelighed oc last /

Men tager nogen sig Forargelse aff en
ret oc sand Lærdom/ eller aff nogen nyt-
tig oc retfærdig Gierning / da see sig
til huor hand kommer at staa
hoss GUD/ oc forstan-
dige Menniske.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Den CXV. Dauids Psalme.

Non nobis DOMINE non nobis,

Vdi huilcken der læris oc tilkiende giffuis / huad Affguders Billeder ere / Disligeste huordanne de ere oc bliffue / som dennem tiene / dyrcke oc beskerme / Vdsæt paa Danske Rim aff

Rasmus Hanssøn.

Oc siungis met de Noder / som den Psalme: Loffuer Gud i fromme Christne.

Dv O Gud

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

1.

O Gud oc Fader kiere /
Som haffuer skabt Himmel oc Jord
Icke oss / men dig giff ære /
Du prisis i Engle Kor /
Din Naade du rundelige /
Oc Sandhed oss beteer /
Saa Hedninge ey kunde sige /
Oc spørge huor vor GUD er.

2.

Vor Gud der wi paakalde /
Hand er i Himmerig /
Alt det hans vilie befalder /
Det giør hand veldelig /
Men deris Affguder de tiene /
Er en part Sølff oc Guld /
En part aff Træ oc Stene /
Oc bliffue til Aske oc muld.

3.

De haffue baade Mund oc Øye /
Kunde dog ey tale eller see /
Thi kunde de sig ey føye /
Oc lempe effter deris beger /

Deris

Deris Øern kunde icke høre /
Deris Næse kand icke lucte /
Deris hender kunde de ey røre /
Met dennem ey føle ſmuck.

4.

Met Fødderne lange oc brede /
Kunde de ſlæt intet gaa /
Huor mand deris ſteder bereder /
Der nødis de ſtille at ſtaa /
De kunde ey raabe eller ſuare /
Ey hielpe i Sorrig oc nød /
Ey redde vdaff Liffs fare /
Thi bør dem brendis i glød.

5.

Lige ſaadanne ere de alle /
Som Affguder ſtiffter oc giør /
Paa dem haabe oc paakalde /
Deris Billede i Kircken indfør /
De maa ſig alle ſkamme /
Thi de ere lige ſaa /
Blinde / døffue / dumme oc Lamme /
Skulle met dem Helffuede faa.

Men

6.

Men Israels Huss det rene /
Som er Guds Menighed /
Sætter haab til HERREN alene /
Hand er all vor Salighed /
Oc wi som HERREN frycte /
Paakalde hannem mangefold /
Hand er vort Lius oc Lycte /
Hand er vor hielp oc Skiold.

7.

HERREN stedse paa oss tencker /
Velsigner oss lige saa /
Sin Naade de Gudfryctige skencker /
Allesammen baade store oc smaa /
Thi Himmelen hans mon være /
Menniſken gaff hand denne Jord /
At de skulle den regere /
Alt effter hans vilie oc Ord.

8.

Gud Fader ske euig Ære /
Som gaff oss dit Ord saa rent /

Aff

Aff huilcket wi høre oc lære /
At icke tiene ſtocke oc Sten /
Som Hedninge tiene oc dyrcke /
Papiſter oc lige ſaa /
Lad oſſ dig altid frycte /
At wi din vrede vndgaa.

9.

Opliuſſ dennem met din Naade /
Som endnu forblindet er /
At de deris Øyen oplade /
Oc ſky Affguder oc Træer /
Lær dennem dig ret at kiende /
Met din Søn oc hellig Aand /
Dit Anſict du oſſ til vende /
Ynſke wi baade Quinde oc Mand.

Prentet i Kiø-
benhaffn/ aff Matz
Vingaard.

Oc findis til kiøbs hoss Baltzer
Kaus/ Bogefører sammesteds.

M. D. LXXII.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Lip=

atz

Baltzer

eds.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.

Naadige Herre oh Konning, oh eders gaffnn oh beste i alle
Maade wide at Rammer, som wi wore Kiere throu under-
saatter plictig ere, Giffuet paa wort slott Kioben-
haffnn, Denn 23 Octobris Anno 1610.

Wunder wort Signet &c.

2.

Wij Christian den Fierde med Gudtz Naade Danmarck,
Wis norgis wenndis oh gottis Konning, Hertug wdi slesuig
Hollstenn stormarren oh dytmerschen, Greffue wdi Hollden-
borig oh dellmenhorst, Hellse eder alle wore Kiere

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Karen Brahe's Library, Roskilde.